

μέναις Μοναῖς¹, καὶ ταῦτα ὑπὸ ἱερέων ἢ μοναχῶν διευθυνόμενα, χρωμένων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς βίβλοις². Ταῦτα δὲ βαθμηδὸν ὑπὸ τῶν νέων ἐπὶ τὸ τελειότερον μεμορφωμένων διδασκάλων, ἰδίως ἀπὸ τῆς ΙΖ' ἑκατ. ὑπερμεσουσης, ἔλαβον ἄλλην μορφήν, ἐγένοντο κατὰ τὴν φράσιν Ἀλ. τοῦ Ἑλλαδίου *Γυμνάσια*³, τὰ δὲ ὑπάρχοντα ἐπολλαπλασιάζοντο· διότι διὰ τῆς φιλογενοῦς καὶ ὄντως πατρικῆς διδασκαλίας τῶν καὶ τῆς μεταδόσεως ὑψηλοτέρων ἐξ Εὐρώπης μετοχτετευομένων γνώσεων ἐγένετο μείζων διοικητικὴ κίνησις εἰς τὸ ἔθνος· οἱ μαθηταὶ τῶν μεγάλων διδασκάλων ἐγένοντο διδάσκαλοι τῶν μικροτέρων πόλεων, κωμῶν καὶ χωρίων, οὕτω δὲ ἀπὸ τῶν μειζόνων ὡς ἀπὸ κέντρων τὰ φῶτα διεδίδοντο ἀκτινηδόν, τὸ δ' ἔθνος βαθμηδὸν ἐμορφοῦτο καὶ ἡσθάνετο ὑψηλότερα. Ἐκ τῶν φυτωρίων τούτων ἐξήρχοντο ὅπως οὖν ἀκτίνες τινες ἀμυδραὶ, λόγιοι δέ τινες ἐν ταῖς πόλεσι⁴, οἱ εὐπορώτεροι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, (διότι ἡ παιδεία ἦν χρῆμα τῶν σπανίων καὶ μόλις τοῖς εὐποροῦσι προσιτὴ,) ἀποδεικνύουσιν, ὅτι οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε κατὰ τὸ δυνατόν ἐγκυτελείφθη τέλεον τῶν γραμμάτων ἢ καλλιέργεια.

Αὐτίκα δὴ κατὰ μὲν τὴν *Ἀθριανοῦπολιν* ἑκατὸν ἔτη μετὰ τὴν

tur. Turcograec. σελ. 205. Καὶ « Ex Gerlachio cognovi plerisque grecorum templis, in singulis civitatibus, scholas puerorum adjunctas esse, in quibus nullae sunt classes, nec diversae lectiones, sed unicus praeceptor pueros in Psalterio, Horologio, Acoluthiis, aliisque libris, quorum in Ecclesiis usus sit, instituens. » Turcograec. σελ. 246.

(1) Ε. Καστόρχη περὶ τῆς ἐν Δημητσάνῃ Σχολῆς σελ. γ'.

(2) Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 40.

(3) A. Helladii Status praesens etc. 60. « In Gymnasiis, que jam (1744) dei gratia in omnibus civitatibus Graeciae mediocriter florent... »

(4) Δὲν ἔλειπον βεβαίως ἑκασταχοῦ ἄνδρες ὅπως οὖν γινώσκοντες τῆς γλώσσης ἔχοντες. Θεοδόσιος ὁ Ζυγομαλάς τῷ Κρουσίῳ ἐπιστέλλων περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν λογίων ἐρωτῶντι, ἔλεγε: (ἐννοεῖται ὡς ἐμμένοντο) « Ἐν Κωνσταντινουπόλει (1597) εἰσὶ μαθηταὶ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς ὡσεὶ δέκα· ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἄλλοις τόποις ἕτεροι δέκα ἢ καὶ πλεον. Εἰσὶ Θεοφάνους μαθηταὶ ἱερομόναχοι, μοναχοὶ 30. Εἰσὶν Ἑρμοδώρου μαθηταὶ ἐν Χίῳ τέσσαρες, καὶ ἀλαχοῦ ἑκαστος· ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι ὑπὲρ τοὺς δέκα. » Turcograec. σελ. 216. Τότε ἤκμαζον καὶ οἱ ἐν Σικελίᾳ καὶ Καλαβρίᾳ Ἕλληνες, ὧν ἐπίσημος ἱε-